

Manisa Sarıbey Köyü- Mevsimlik Tarım İşçileri Hakkında İnceleme Raporu

2019

HAK
inisiyatifi

Hak İnişiyatifi Derneđi

Adres: Necatibey Cad. 19/28. 50. Yıl İşhanı, Kızılay/ANKARA

KATKIDA BULUNANLAR:

Mehmet Arif KOÇER

Suphan ERKAN

Cahit SARIYILDIZ

Abdülkadir TİRİL

Ramazan BABAT

İÇİNDEKİLER:

<i>1-Türkiye'de ve Dünya'da Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Tarihsel Süreci</i>	<i>2</i>
<i>1.1-Temel kavramlar</i>	<i>2</i>
<i>1.2-Giriş</i>	<i>2</i>
<i>2-Mevsimlik İşçilerin Hak ve Taleplerinin Hukuk Çerçevesinde Değerlendirilmesi</i>	<i>4</i>
<i>3-Manisa Turgutlu Sarıbey Köyünde Yapılan İncelemeler</i>	<i>7</i>
<i>4-Tespitler</i>	<i>14</i>
<i>5-Öneriler</i>	<i>16</i>

1-Türkiye'de ve Dünya'da Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Tarihsel Süreci;

1.1-Temel kavramlar

- **Mevsimlik İş:** Çalışmanın sadece yılın belirli dönemlerinde sürdüğü veya tüm yıl boyunca çalışmakla birlikte çalışmanın yılın belirli dönemlerinde yoğunlaştığı işyerlerinde yapılan işler, mevsimlik iş olarak adlandırılmaktadır.

- **Mevsimlik İşçi:** Yılın belli döneminde veya bir iş yerinde işin yoğun olduğu dönemlerde çalışan işçi.

- **Mevsimlik Tarım İşçisi:** Tam ya da yarı zamanlı olarak tarımda çalışmak için ürün desenine ve işçi talebine göre çoğunlukla aileleriyle birlikte yer değiştiren işgücü grubudur.

- **Mevsimlik İş Süresi:** Bir işin mevsimlik iş olup olmadığı tespit edilirken öncelikle, işin yıl boyunca kaç ay devam ettiğine bakılması gerekir. Yargıtaya göre, 11 aydan fazla süren bir iş mevsimlik iş olarak tanımlanamaz. Bunun yanında 11 aydan daha kısa olan fakat mevsimlik iş niteliği arz etmeyen işler de, mevsimlik iş olarak kabul edilmeyecektir. İşyerlerinde yapılan iş mevsimlik iş olsa da, çalıştırılan işçi, mevsimin başlangıç ve bitişinde çalıştırılmıyorsa bu iş, işçi için mevsimlik iş olarak kabul edilmez.¹

1.2- Giriş

Gerek yerel alanda, gerekse ulusal ölçekte insanların geçimlerini sağlayabilmesi için ekonomik, siyasi ve coğrafi farklılıkların da etkisiyle bir bölgeden başka bir bölgeye bazen geçici, bazen de sürekli olarak göç edilmiştir. Bu göçlerin temel sebebi zorunlu olan geçimin sağlanması ve yaşamın sürdürülebilmesidir. Dünyada yaşanan ekonomik, politik, siyasi ve iklimsel değişimler bu göçlerin düzeyini etkilemiş ve yaygınlaştırmıştır. Bununla birlikte dünyada uygulanan farklı ekonomik sistemlerin de etkisiyle tarımda hızlı bir dönüşüm sürecine girilmiştir. Tarımda yaşanan bu dönüşüm süreci ve kırsal alanda yaşayan kesimlerin üretimden çekilmesi, şehirlere geçici veya sürekli olarak göç etmesi neticesini doğurmuştur. Türkiye'de Osmanlı'dan bu yana süregelen ve halen varlığını farklı şartlar altında devam ettiren emek biçimi olarak ifade edilen mevsimlik işçiliğinin yeni dönemde de varlığı sürmektedir. Kırdan kopuş ve göç süreci, ekonomik sosyal ve hukuki birçok olumsuzluğu da beraberinde getirmiştir. Mevsimlik işçilerin bu problemlerle birlikte en doğal hakları olan yaşamsal faaliyetlerini sürdürme ve makul bir yaşam sürme hakkı, hukuki boyutu ile anayasal süreçte koruma altına alınmıştır. Bu husus anayasanın birçok yerinde ifade edilen sosyal devlet ilkesi gereği, devletin her bir vatandaşına asgari düzeyde yaşayabilme imkanını tanıma zorunluluğunu getirmiş, bu sorunları çözme yolunda da devlete ciddi sorumluluklar yüklemiştir. Ülkemizde kırsal yoksulluk içinde bulunan, bundan kurtulmak isteyen kitlelerin başvurduğu yolların başında göçün yaygınlığı dikkat çekmektedir. Göçmen işgücü niteliği kapsamında da gelenekselleşmiş çalışma biçimleri olarak, mevsimlik çalışma ve mevsimlik/gezici tarım işçiliği öne çıkmaktadır.

Türkiye'de mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik istatistikleri dikkate alındığında, ülkede bu alanda birçok problemin olduğu sonucuna varmaktayız.

Dünyada:

- ✓ 1, 1 milyar tarım işçisi,
- ✓ 450 milyon mevsimlik tarım işçisi bulunmaktadır.

Türkiye’de:

- ✓ 6.5 milyon tarım işgücü bulunmakta olup, yaklaşık yarısı mevsimlik tarım işçisidir.
- ✓ Her iki mevsimlik işçiden biri, doğduğu andan itibaren mevsimlik tarım için seyahat etmektedir.
- ✓ 48 farklı ile mevsimlik tarım işgücü gitmektedir.
- ✓ Yaklaşık %60’ının

geliri ulusal yoksulluk sınırının altında bulunmaktadır.

- ✓ On kişiden biri nüfusa kayıtlı değildir.
- ✓ Ergen yaşta anne olunmaktadır.
- ✓ Anne ölümü riski on; bebek ölümü riski beş kat fazladır.
- ✓ Kız çocuklarının dörtte biri okul ile tanışmamaktadır.ⁱⁱ

Türkiye de kuzey, güney ve batı Anadolu’daki 45’e yakın ilde mevsimlik gezici tarım işçileri çalışmaktadır. Ortalama 4 ila 6 ay arasında çalışan mevsimlik gezici tarım işçileri, ağırlıklı Karadeniz bölgesinde fındık, Ege’de yaş zeytin, Çukurova’da pamuk/portakal, Orta Anadolu’da soğan, şekerpancarı, kayısı gibi ürünlerin çapa, toplama, kurutma ve serme işlemlerinde çalışmaktadır. Önceleri geçici bir iş olarak değerlendirilen mevsimlik tarım işçiliği, bir toplum kesimi için artık asıl meslek olmuştur. Kırsal ve kentsel yoksulların oluşturduğu mevsimlik gezici tarım işçilerinin, neredeyse hiçbir sosyal güvencesi yoktur. Çalışma koşulları çok zordur. İşçilerin yaşam ve çalışma koşullarını, genel olarak işçileri araştırıp bulan, onları istihdam eden, aracı görevi gören, dayıbaşı olarak anılan kişiler belirler. Mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerin, yarısından fazlasına bu dayıbaşılar iş bulur; işveren ile ücret pazarlığı yapar; ulaşımı düzenler ve ücretlerinden komisyon ve benzeri bir miktar ücret alır. Aynı işi yapan mevsimlik tarım işçileri arasında etnik, coğrafi ve cinsiyete göre ücret farklılıkları vardır. Bununla birlikte ücretleri genelde çalıştıkları sürenin sonunda (4 veya 6 ay arası) verildiği için bu süreç içerisinde geçinme bakımından zorluk çekmektedirler. Ayrıca maaşını alamayan birçok işçiye de rastlamak mümkündür. Bu tip ayrımcılıklar, Anayasa belirtilen sosyal barışın ve demokratik toplumun varlığını zedelemektedir. Hukuk devletinin temel gayesi de, her bir vatandaşa asgari düzeyde insanca / onurlu hayat sürebilme imkanı tanımaktır. Aksi durum, hukuk devletinin değil, sadece kanun devletinin varlığına delalet eder. Alınan ücretlerden aracılara da belli bir pay verilmekte, daha önce ihtiyaçlar nedeni ile alınan avanslar ve çalışma döneminde işçilerden gider olarak tahsil edilen su, elektrik, kalacak yer, ulaşım gibi giderler de eklendiğinde mevsim sonunda elde edilen gelir, minimuma inmektedir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaşanan zorunlu göç sonrası ortaya çıkan dönüşüm, köylülerin önemli bir kısmını yoksullaştırıp tarım işçileri haline getirirken orta ve geniş ölçekli endüstriyel tarım yapan toprak sahibi çiftçiler varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Mevsimlik işçilerin içinde bulunduğu olumsuz yaşam ve çalışma koşulları, tarımsal yapıdaki bu eşitsiz güç ilişkilerinden bağımsız değildir.

Tarım işçisinin, emek gücünün elverdiği ölçüde maddi bolluğun fazla olduğu bölgeyi tercih etmesi ilk başvurduğu yollar arasındadır. İçinde yaşadığı bölgenin, ekonomik olarak yaşamını idame etmesi için elverişsiz olması veya bu minvalde siyasi otoritenin o bölgeye yatırım yapmaması mevsimlik işçinin göç olgusunu kuvvetlendirmektedir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren milliyetçilik ve sosyal dışlama süreçleri çerçevesinde yaşanan sorunlar, Doğu ve Güneydoğu'dan Türkiye'nin batı ve kuzey bölgelerine çalışmaya giden mevsimlik tarım işçilerinin yaşamlarının bir parçası olmuştur. Diğer bir tabirle baskıya/yoksulluğa mecbur kalma sosyal tezini ön plana çıkarmıştır.

Özellikle zorunlu göç sonrasında hazırlıksız ve ani olarak büyükşehirlere ve yakın kentlere göç etmek zorunda kalan kitleler, güvencesiz ve düşük ücretlerle çalışmaya hazır bir işgücü haline gelmiştir. Bu olumsuz sosyo-ekonomik koşullar, maalesef yerli iş sahipleri / toprak sahipleri / yerli esnafın, göç edenler aleyhine fırsattan istifade etmesine neden olmuştur. Şu ana kadar toplanan veriler ve yapılan gözlemler ışığında, genel olarak emek piyasasının kendi içinde homojen olmadığı, öteki olarak görülen etnik gruplardan gelen işçilerin (Kürt, Arap, Roman, Gürcü kökenli gibi) önemli bir iktisadi imkân olarak ucuz işgücü biçiminde görüldükleri ve ayrıca bu grupların sosyo-ekonomik sorunları yanında etnikleşme ve sosyal dışlama süreçleri nedeniyle işçileşme sürecini daha dezavantajlı koşullarda yaşadığı görülmektedir.

Mevsimlik İşçilerin Hak ve Taleplerinin Hukuk Çerçevesinde Değerlendirilmesi;

Bir anayasal sistemde hukuk devleti ilkesinin varlığından bahsediliyor ve bu çerçevede, devredilemez / vazgeçilmez temel hak ve özgürlükler koruma altına alınmış ise, devletin/ siyasal otoritenin en temel görevi, insanın onurlu bir yaşam sürmesine olanak tanınması ve bunun için gerekli tedbirleri almasıdır.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin taraf olduğu, ILO sözleşmesindeki standartları sağlamak da devletin hukuki sorumluluğudur. Bu konuda, Türkiye, 1992 yılında Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı'na (IPEC) katılan ilk altı ülkeden biri olmuştur. 1992 yılında Türkiye Hükümeti ile ILO arasında bir Mutabakat Zaptı (MoU) imzalanmıştır. Buna dayanarak sağlanan ILO-IPEC program desteği, ulusal politika ve hedeflerle uyumlu olarak, Türk Hükümeti ile ortaklaşa oluşturulmuştur. O zamandan beri, Türkiye, çocuk işçiliği vakalarını azaltmada oldukça etkili olmuş ve çocuk haklarında önemli ilerleme kaydetmiştir. Bu bağlamda, 2015 yılına kadar en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin

sona erdirilmesini hedefleyen Ulusal Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi (TBPPF), 2005 yılında ILO'nun desteği ile oluşturulmuştur. ILO'nun destekleyici rolü ve TBPPF ışığında atılan adımlarla, Türkiye'de IPEC'in aşamalı olarak 2008 yılında yürürlükten kaldırılmasından sonra da ilerleme sürdürülmüştür. TBPPF mevsimlik tarım işçiliği, kayıtdışı kent ekonomisi, kırsal çocuk işçiliği ve sokak çalışmasını öncelikli müdahale alanları olarak tanımlamaktadır. Çocuk işçiliği azalsa da, mevsimlik tarım işçiliğinde hala bir sorundur. Yoğun çalışma dönemlerinde çocuklar düzenli

olarak okula devam edememekte, derslerden geri kalmakta ve okula döndükleri zaman bunu telafi edememektedir. Bu nedenlerle ve bu tür işlerde çalışan çocuklar, çok küçük olduğundan, bu sektör öncelikli olarak kabul edilmiştir. Mevsimlik tarım işçiliği doğası itibarıyla, aileleri her türlü tehlikeye maruz bırakmakta, bundan en çok etkilenenler de çocuklar olmaktadır. ⁱⁱⁱ

T.C. Anayasasında, temel hak ve özgürlüklerden bahseden, ilk maddeler içerisinde yer verilmemiş ise de, hukuki bakış açısı minvalinden bakıldığında, çalışma hakkına ilişkin korumanın, maddi hukuk çerçevesinde sağlanması gerektiği tespitine varılabilir. Bununla birlikte, sosyal devlet anlayışında -Anayasanın ilgili bölümlerinde yer alan- bu düzenleme ile kendisini demokratik, insancıl hukuk devleti olarak tanımlayan Türkiye Cumhuriyeti devletine birçok yükümlülük yüklenmiştir. Bu ilke gereği hukuk devleti, her bir vatandaşına asgari düzeyde onurlu bir hayat sürme imkânı tanımak zorunda olup; bu, devletin en temel görevidir.

Başbakanlık 2017/6 sayılı Genelgede, ^{iv} 1.maddede, “Valiliklerce, mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olarak çalıştığı yerlerde; eğitim ve sosyal faaliyetler ile işçilerin temel ihtiyaçlarını giderebilecekleri ortak kullanım alanları olan, iklim şartlarına uyumlu, emniyetli, ekonomik, estetik, fonksiyonel, prefabrike, betonarme ya da çelik iskeletli, yeterli büyüklükte bir bina ile elektrik, su ve kanalizasyon alt ve üst yapısı bulunan geçici yerleşim alanları oluşturulması sağlanacaktır”; 3.maddede, “Geçici yerleşim alanlarına su ve elektrik hizmeti verilmesine ilişkin abonelik ve kullanım bedelleri yatırım, izleme ve koordinasyon başkanlıkları ile il özel idareleri bütçelerine, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca aktarılan ödeneklerden karşılanacaktır”; 35.maddede, “Mevsimlik tarım işçileri ile ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması, yürütülmesi gereken faaliyetlerin izlenmesi, uygulama sırasında doğabilecek sorunlara çözüm üretilmesi için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Başkanlığında; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı müsteşarlarının katılımıyla “Mevsimlik Tarım İşçiliği İzleme ve Değerlendirme Kurulu (Kurul) oluşturulmuştur. Kurulan sekreteryaya hizmetleri Çalışma ve Sosyal Güvenlik bakanlığı tarafından sağlanacaktır”; 36.maddede ise, “Bir önceki yıla ilişkin eylem planı ve performansı göstergeleri ile uygulanmışsa maddi destek sağlanan projelerin sonuçları, valiler tarafından her yıl yapılacak toplantıda Kurul’a sunulacaktır” denilmektedir.

Bu Genelge kapsamında Türkiye genelinde pilot 10 ilde uygulanmaya başlanan mevsimlik tarım işçileri için konaklama tesisi yapım projesi içerisinde yer alan Manisa'da,

Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı (YİKOB) tarafından Akhisar ilçesi Beyoba Mahallesinde 'Mevsimlik Tarım İşçileri Geçici Konaklama Tesisleri' inşa edilmiştir. 7 bin 611 metrekare alan içerisinde kurulan ve ilk defa bu yıl hizmet veren geçici konaklama tesisinde Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinden gelen 20 aile kalıyor. 779 bin 696,45 lira bedel ile 200 kişi kapasiteli konaklama tesisinde çalışmaya gelen her aile için 1 mutfak, 1 banyo ve tuvaletten oluşan 17 metrekarelik yaşam alanı yer alıyor. Ayrıca tesislerde kadın ve erkekler için düzenlenen aktiviteler için 295 metrekareden oluşan 2 adet salon, yine kadın ve erkekler için 2 adet mescit, dinlenme odası, işçilerin muayene edilmesi amacıyla 1 adet revir ve görevli personelin kaldığı idari bina ile lavabo, depo, mutfaktan oluşan ortak yaşam alanı bulunuyor. Ancak yaklaşık 20.000 mevsimlik tarım işçisinin geldiği Manisa ili için, yapılmış olan 200 kişilik tesis çok güzel bir örnek olmakla birlikte, ihtiyacın ancak yüzde birlik kısmını karşıladığı da nazara alınarak, aciliyetle bu genelge kapsamında, Türkiye genelinde ihtiyacı karşılayacak tesisler yapılmalı, insani çalışma koşulları tesis edilmelidir. Ayrıca, Akhisar ilçesi dışında uygulamaya ilişkin bilgiye de ulaşılamamıştır.

Özetle, mevsimlik işçilerinde devletin kurucu belgesinde yer alan temel hak ve özgürlüklere uluslararası evrensel hukuk normlarına uygun ölçüde, mülkiyet hakları, çalışma hakları, çocukların eğitim hakları ve benzeri temel hakları güvence altına alınmalı ve bu çerçevede devlet, bir an önce gerekli düzenleme/çalışmalara fiilen başlamalıdır.

Sonuç olarak mevsimlik gezici tarım işçilerinin başlıca sorunları;

- ✓ Ulaşım
- ✓ Barınma
- ✓ Beslenme
- ✓ Hijyen (temiz su ve tuvalet)
- ✓ Çalışma koşulları (günde 12-13 saat çalışma)
- ✓ Ücret
- ✓ İş güvenliği
- ✓ Sağlık ve sosyal güvence eksikliği
- ✓ Çocukların eğitimden kopması
- ✓ Etnik ayrımcılık ile karşılaşmak ve dışlanma başlıklarında, özetlenebilir.

Manisa Turgutlu Sarıbey Köyünde Yapılan İncelemeler

Basında yer alan haberlere göre, Manisa'nın Turgutlu ilçesi Sarıbey köyünde mevsimlik işçilere dönük, ırk temelli ayrımcılık yapıldığına ilişkin iddiaların araştırılması kapsamında, Hak İnisyatifi Gn. Bşk. Mehmet Arif Koçer, GYK üyesi Av. Suphan Erkan, gönüllülerimizden Cahit Sarıyıldız ve Abdülkadir Tiril'den oluşan heyet ile ilk olarak 13.07.2019 tarihinde Sarıbey köyüne gidilmiştir. İlk ziyarette, basında ismi geçen Abdullah Dirik (1969 Ş.Urfa Suruç doğumlu), Hasan Durmaz (1959 Ş.Urfa Suruç doğumlu), Mehmet Durmaz (1984 Ş.Urfa Suruç doğumlu) görüşüldü. Olayların seyri takip edilerek, Abdullah Dirik, Turgutlu Belediyesi İlçe Meclisi üyesi Burhan İrk, Turgutlu Belediyesi İlçe Meclisi üyesi Esmâ Toprak ve Sarıbey mahallesi muhtarı Halil İbrahim Girgin ile defalarca telefonla ve yüzyüze görüşmeler yapılarak bilgi alındı. 29.07.2019 tarihinde ise yine Turgutlu İlçesi Kaymakamı Uğur Turan, Belediye Başkanı Çetin Akın ve Belediye Meclis Üyeleri Burhan İrk ve Esmâ Toprak ile Turgutlu Jandarma İlçe Komutanı Vekili ve Karakol Komutanı Nurettin Yarımçam ve Turgutlu İlçe Milli Eğitim Müdürü Mehmet Ölmez ile makamlarında görüşüldü. Sonrasında köye gidilerek, köyden vatandaşlarla ve akabinde mevsimlik işçilerin aile ve çocukları ile görüşüldü.

Manisa Turgutlu Sarıbey Köyünde Yapılan Görüşmeler

Sarıbey köyü ve Turgutlu ilçe merkezinde yapılan görüşmelerde elde edilen beyanlar genel hatlarıyla şu şekildedir.

Mevsimlik işçilerden dayıbaşı Abdullah Dirik görüşmede;

Osmaniye ili, Karakoyun köyünde oturduklarını, yaklaşık 5 yıldan beri her sene mevsimlik işçi olarak çalışmak üzere bu köye geldiklerini, daha önce trafodan sayaç

bağlanarak kendilerine elektrik kullanma imkânı sağlandığını, 3 yıl öncesinde bu bölgedeki konteynerlerde kaldıklarını, elektrik-su imkânlarının da olduğunu, ancak 3 yıl önce Kaymakamlık tarafından bunların kaldırıldığını, 90 erkek, 80 kadın ve 50 civarında çocuk olduğunu, yarın yaklaşık 200 kişi daha geleceğini, bu gelenlerin tümünün Sarıbey köyü arazilerinde çalışacağını, şu an mevcut aileler içinde 15 Suriyeli aile bulunduğunu, elektrik ve su yokluğunun kendilerini çok olumsuz etkilediğini, telefonlarını bile şarj edemediklerini, köy muhtarının ve köy ahalisinin kendilerine ciddi yardımcı olmaya çalıştıklarını, ancak devlet kurumları elektrik, su bağlamayınca onların da bir şey yapamadıklarını, bu konuyu tüm yetkili mercilere ileterek çözüm aradıklarını, kendilerinin geçim derdi peşinde olduklarını, mevcut koşulların çok kötü olduğunu söylemiştir.

Dayıbaşı Hasan Durmaz;

Şanlıurfa Suruç ilçesinden geldik. Yaklaşık 13 yıldan beri bu köye mevsimlik işçi olarak çalışmak üzere geliriz. Muhtar ve köy ahalisi bize ihtiyaçlarımızı karşılamak için yardımcı oluyor. Ancak devletin yeterince alt yapı hazırlığı yapmaması, elektrik, su, tuvalet, banyo gibi zorunlu ihtiyaçlarımızı karşılamamızda ciddi sorunlara sebep oluyor, insani olmayan koşullarda çalışmak zorunda kalıyoruz. Ayrıca bizim ve Abdullah Dirik'in işçileri, çalışma saatleri dışında çadırlarında otururlar, köylüyü rahatsız etmezler. Şu anda Suruç ilçesinin Saygın köyünden 75 kişi var. Başka köylerden de gelenler oldu. Ancak diğer N... ve Ö... isimlerindeki iki dayıbaşının idaresindeki işçiler çok usullere uymuyorlar, köylü rahatsız oluyor, ancak ikaz ettiğimiz halde dinlemiyorlar, bizimle birlikte de hareket etmiyorlar, demiştir.

İşçilerden Mehmet Durmaz;

Şanlıurfa Suruç ilçesinden geldik. 13 yıldan beri her sene bu köye gelerek çalışırız. İlk defa bu kadar kötü koşullar ile karşılaştık. Tarla veya bahçede çalışırken, sıklıkla Jandarma gelerek kimlik soruyor. Çalışma esnasında kimliklerimiz yanımızda olmuyor, sürekli bunun yapılması sebebiyle kendimizi baskı altında hissediyoruz. Sonra bizim ilin milletvekillerinden birine telefon ettirdik, o da görüşmeler yaptı ve bu durum aşıldı.

Sarıbey köyü muhtarı Halil İbrahim Girgin;

Bu arkadaşlar yıllardır mevsimlik işçi olarak köyümüze gelerek çalışmaktadırlar. 3 yıl önce konteynerler vardı, hatta bu bölgeye parke taşı döşeliydi, elektrik ve su imkânı sağlanıyordu. Hatta 10 tane çeşme bağlıydı. Biz, muhtarlığın adına elektrik ve su sayacı bağlanmasını, ödemesini muhtarlık olarak yapacağımızı söyledik, ancak henüz bir çözüm getirilmedi. Turgutlu Belediye yetkilileri ve meclis üyesi Esmâ Toprak, bize yardımcı olmaya çalışıyor, acilen çözüm getirilmesini bekliyoruz, hatta ben mağduriyetin büyüklüğünü gördüğüm için “Yaklaşık 1 km uzaktaki kendi arazimdeki bağlı elektrikten alabilirsiniz.” dedim, ancak o kadar uzun kablo çekmek mümkün olmadı. Abdullah Dirik ve Hasan Durmaz’ın işçilerinden çok memnunuz, ancak diğer iki dayıbaşı, ekiplerine hakim değil, köydeki usullere ve insanların haklarına çok riayet etmiyorlar, köylüler bu sebeple şikâyetçidir. Yine bizim köyde 25 Ağustosta üzüm toplama işi başlayacak, şu anda yaklaşık 800 kişiye ulaşan bu topluluk, bizim köydeki hazine arazisinde kalıyorlar, ancak yakın köylere domates toplamaya, çalışmaya gidiyorlar. Ayrıca geçenlerde köy okulunun bahçesindeki bayrağı iki çocuk oyun oynarken indirmişler, sonra takmaya çalışmışlar ama beceremeyip kaçmışlar, bu durum kameradan tespit edildi, biz hemen bayrağı yeniden asarak, muhtemel bir provakasyon ihtimalini önledik.

Ayrıca Belediye Başkanı ve Kaymakam’ın da gayretleri ile su işlerine bakan MASKİ tarafından abonelik tesisi ile su bağlanma aşamasına gelindiğini, Belediye Başkanının ilk 500,00 TL’lik su ödeme kartını kendisinin karşılayacağını, ancak sonrasını dayıbaşılardan ödemesini istediğini, ancak bunların kendi aralarında anlaşma sağlanamadığı için, henüz

sorunun tam çözülemediğini, çünkü köylüden geçici olarak çekilen suyun bir şikayet halinde hem cezalı duruma düşeceğini, hem de kapanacağını belirtmiştir.

Kaymakam görüşmesinde, elektrik bedelinin Kaymakamlık tarafından karşılanacağı belirtildi. Ancak su sorununun da çözümü gerekiyor, demiştir.

Ayrıca mevsimlik işçilerden E.. ismindeki bir şahsın, hurdacılık yapma adı altında, bütün köyün tarlalarını dolaştığını, bulduğu eski eşyaları kimseye sormadan, aracına koyarak sattığını, bundan da köylünün çok rahatsız olduğunu söylemiştir.

Turgutlu Belediye Başkanı Çetin Akın;

Mevsimlik işçi sorununun Türkiye'nin ciddi sorunlarından biri olduğunu, sadece memurların ve memur zihniyetinin bu sorunu çözemeyeceğini, siyasi iradenin bu konuya el atarak, çözüm iradesi ortaya koyması ve uzun vadeli planlama yapması gerektiğini, mevzuatı uygun şekle dönüştürmesinin icap ettiğini, elektrik ve su bağlanmasına ilişkin bulunan geçici çözümlerin sorunu temelden çözemediğini, mevsimlik işçilerin başındaki, bu insanları apar topar getiren, gerekli planlamayı yapmayan dayıbaşı müessesesinin emeği sömüren bir yanı olduğunu, bir kısmına kışın para yardımı yaparak yazın zorunlu mevsimlik işçi olmalarının sağlandığını, devletin bütün kurumlarını bu konuyu çözmek için harekete geçirmeye çalıştıklarını beyan etmiştir.

Turgutlu Belediyesi Meclis Üyesi Burhan İrk;

Daha önce de yine meclis üyesi Esmâ Toprak'ın görüşmeler, mevsimlik işçilerle ve yetkililerle görüşmeler yaptığını, Turgutlu Belediyesi olarak özellikle elektrik, su sorununun çözülmesi için bütün imkânlarını kullanacaklarını, mevsimlik işçilerin durumlarını ve mağduriyetlerini bildiklerini, kepçe gönderilmesini sağlayarak, çöplerin temizlenmesini ve alanı düzeltme işlemlerini yapacaklarını, duş ve tuvalet ihtiyacı için konteyner göndereceklerini, bu çalışmalarını diğer devlet kurumları ile koordineli olarak gerçekleştirmek için ellerinden geleni yapacaklarını, Belediye Başkanının da bu konuda duyarlı olduğunu söylemiştir.

Turgutlu Belediyesi Meclis Üyesi Esmâ Toprak;

Konu basına intikal edince, elektrik ve su sorununu çözmek için devreye girdik, ayrıca belediyeye ait kepçeyi birkaç defa göndererek, çöplerin temizlenmesini ve oturmaya uygun alanlar yapılmasını sağladık. Olayın takipçisiyiz. Hatta Turgutlu'daki bir dernek ile irtibatlı bir şekilde, bu insanların çocuklarına elbise ve oyuncak hediye edilmesini organize etmeye çalışıyoruz.

Turgutlu Kaymakamı Uğur Turan;

Başbakan Binali Yıldırım döneminde, 2017/6 sayılı genelge ile mevsimlik işçiler konusuna ilişkin bir devlet görüşü olduğunu, bunun Akhisar'da uygulandığını, burada da uygulanması için elinden geleni yaptığını söylemiştir. Görüşmeyi kabul ettiğini, ancak beyanat verme konusunda Manisa Valisinin yetkili olduğunu, kendisinin yetkili olmadığını söyleyerek konuşma içeriklerinin yayınlanmamasını talep etmiştir.

Turgutlu İlçe Jandarma Komutan vekili ve Karakol Komutanı Nurettin Yarımçam;

Manisa İl Jandarma Komutanımız ve Turgutlu ilçe kaymakamımız bize yasal denetimleri en sıkı şekilde yapma talimatları verdikleri için bu denetimleri yapıyoruz. Mevzuata aykırı bir durum varsa ceza da kesiyoruz. Bazen tarlada çalışan bir işçiye de kimlik sorduğumuz oluyor, ancak esas olarak uygulamamız dayıbaşılardan tüm çalışanlarının kimliklerini almak ve kayıtlara geçmek şeklinde oluyor. Şayet çalışan Suriyeli ise, bu şahısların ya Turgutlu'da ikamet ettirilen şahıslardan olması veya da yol izni alması, yasal olarak gerekiyor. Bunlar yok ise biz ilgili şahıslara 15 günlük yasal süre içinde İl Göç İdaresine başvuru yaparak izin belgesi almaları gerektiğini tutanakla bildiriyoruz. Buna rağmen yapılmazsa, bu durumu İl Göç İdaresine bildirerek gereğinin yapılmasını istiyoruz. Okul ve bahçesinin yasak alan olduğu hususu doğrudur, milli eğitim yönetmeliğine göre, okullara sadece veli ve öğrenciler girebilir, başkası giremez. Ayrıca servis denetimlerini sıkı bir şekilde yapıyoruz. Yine, köy okulunun bayrağının çocuklar tarafından indirilmesi olayında da herhangi bir artniyet olmadığını tespit ettik. Bu konuda bir sorun yoktur, demiştir.

Turgutlu İlçe Milli Eğitim Müdürü Mehmet Ölmez;

Biz hizmet verirken kimsenin rengine veya ırkına bakmıyoruz. Vatandaş olması bizim hizmet ulaştırmamız için yeterli bir koşuldur. Okuldan su alma şeklinde bir olay yaşanmıştı, bunu engellemek zorunda kaldık, çünkü yasal olarak mümkün değildi. Ancak, geçenlerde bir bölüm şefimiz mevsimlik işçilerle görüşmeye gitti, çocukların bu 3 aylık dönemde kazanımlar elde etmeleri için Yaz Okulu formatında kurslar açmak istedik, kendilerine teklif ettik, en az 12 kişilik talep gelirse, o alan için kurslar açacağız. Kendilerini teşvik de ettik. Belki oyun kursları açılabilir, okulun bahçesinde olacağı için çocuklar da sıkılmaz ve istifade ederler. Kendilerinden geri dönüş bekliyoruz. Kaymakamımız birçok devlet kuruluşu yetkililerinin olduğu toplantılar yaparak bizleri bu alanda hizmet etmeye sevk ediyor. Şayet okul dönemi başladığı zaman burada olurlarsa, çocukları tespit ederek okul kaydını da yapacağız, demiştir.

Sarıbey köyünden Osman Kaya;

Ben bu köy ahalisindenim. Benim hayvan çiftliğimin yanındaki yolda gece 01.00-02.00'lere kadar mevsimlik işçiler volta atıyorlar. Yetiştirdiğim ve sütçülük için kullandığım büyükbaş hayvanlarımın çalınmaması için sabaha kadar tedirgin olup, nöbet tutuyorum. Ben bu mevsimlik işçileri yaklaşık 10 dönüm olan üzüm bağımda çalıştırmıyorum, köyden veya civardan işçiler çalıştırıyorum. Böylesi benim için daha verimli oluyor.

Sarıbey köyünden Ali Ece;

35 dönüm üzüm bağım var, bunların kesimi için 15 işçiyi 10 gün boyunca çalıştırıyorum. İşçilerden memnunuz, bizim işimizi yapıyorlar. Ancak bu sene erken geldiler. Bizim çalışma takvimimiz 25 Ağustos gibi başlayacak, erken geldikleri için külfetini biz çekiyoruz, yakın köyler ise faydasını temin ediyorlar, bu da bizleri rahatsız ediyor.

Sarıbey köyünden Yasin Girgin;

İşçilerden memnunuz, ancak daha insani koşullarda kalacak yerleri olsa daha iyi olacak. Çok kötü şartlarda kalıyorlar, temel insani ihtiyaçlar, ne yazık ki yok. Çöplerden dolayı çok fazla sinek oluyor, ilaçlanması gerekiyor. Çok kötü barınma koşulları, işçileri olumsuz etkiliyor.

Sarıbey köyünden Cengiz Kır;

İşçi sayısı bizim köyün ihtiyacının iki katına ulaştı. Bu kadar işçiyi barındırmak köyümüz için ciddi bir zorluk olmuştur. Yaklaşık 350 kişi olsa köyümüzün ihtiyaçlarına kâfi gelir, barınma için de bu kadar sorun olmazdı. Fazla olan kısım, çalıştıkları civar köylere gidip o köylerde kalsalar, herkes için daha iyi olacaktı.

Sarıbey köyünden Mehmet Dönmez;

Benim tarlalarım var. Bu işçilerden memnunuz. Onların bize, bizim de onlara ihtiyacımız var. Bu köye Uşak'tan Urfa'ya kadar her taraftan gelen işçiler var. Muhtarın söylediği gibi, mevsimlik işçilerin kalması için Kaymakamlığın yaptırdığı konteynerler, koruma altında olmadığı için bir kısım işçilerin, bunlara zarar vermesi üzerine, birkaç yıl önce Kaymakamlık tarafından kaldırılmıştır. Bağlanan elektrik tellerinin ucu açıkta bırakılmış, hayvanlara zarar vermiştir. Bu sebeple de kaldırılmıştır.

Mevsimlik işçilerin dayıbaşlarından, Abdullah Dirik'in eşi Gülçin Dirik;

Ben bekarken babamla buralara çalışmaya geliyordum, evlendim, 4 erkek, 2 kız çocuğum var. Halen buralara geliyorum. Ancak ameliyatlı olduğum için çalışmaya gitmiyor, ev işlerini yapıyorum, yemek hazırlıyorum. Mevsimlik işçi olarak üzüm ve domates toplamaya geliyoruz. Maddi imkânsızlıklarımız için gelmek zorundayız. Yazın 3 ay çalışıyoruz, biraz artırıp, çocuklarımızı evlendirelim, onlara sahip çıkalım, çabasındayız. Bu yaşa geldim halen sigortam yok. Burada kimsenin sigortası yok. 75 TL yevmiye ile çalışıyoruz. Arada rekabet olduğunda bu 65.00 TL'ye kadar düşüyor. Çukurova'ya gitmedik, burası bizim için daha iyi olduğu için.

Mevsimlik işçilerin çocuklarından Mustafa Eroğlu;

10 yaşındayım, ikinci sınıfa gidiyorum. Anne babamız çalışmaya gidiyor, biz genelde burada kalıyoruz, yakındaki okulda, salıncağa biniyor, oyun oynuyoruz. Ancak ara sıra bizi de domates toplamak için çalışmaya götürüyorlar. Öğlen 13.00 gibi gidiyor, 21.00 civarı dönüyoruz. Çünkü benim babam özürlü ve çalışmıyor, demiştir.

Mevsimlik işçilerin çocuklarından Salih Gürbüz;

11 yaşındayım, 5.sınıfa gidiyorum. Ben çalışmıyorum, ancak akşama kadar çadırlarımızı bekliyorum. Fakat zaman zaman çalıştığım da oluyor.

Mevsimlik işçilerin çocuklarından Bünyamin Gürbüz;

Ben Salih'in kardeşiyim, bu sene okula başlayacağım.

Mevsimlik işçilerin çocuklarından Esmâ ve Nurcan Gürbüz;

Biz çalışmaya gitmiyoruz, ancak çadırda kalıp ev işlerini yapıyoruz, çadırı topluyoruz. Nurcan 2. sınıfa, Esmâ 3.sınıfa gidiyor.

Mevsimlik işçilerin çocuklarından Suriyeli Revan Hüseyin;

8 yaşındayım, 2. sınıfa gidiyorum, Türkçeyi az biliyorum. Annem babam çalışıyor, ben, onlar yokken ev işlerini yapıyor ve çadıra bakıyorum.

5-TESPİTLER :

5.1 Heyet olarak Manisa ili Turgutlu ilçesi Sarıbey köyünde yapılan incelemede, mevsimlik işçilere dönük ırk temelli ayrımcılık yapıldığına ilişkin ciddi bir bulguya rastlanılmamıştır.

5.2 İşçilerin insani yaşam ve çalışma koşullarına ilişkin ciddi sorunlar olduğu tespit edilmiştir. Mevsimlik işçilerin, Türkiye'de pek çok bölgede olduğu gibi Sarıbey köyünde de hiçbir sosyal güvence olmaksızın; elektrik, su, duş ve tuvalet ihtiyacı gibi en temel ihtiyaçlarının bile karşılanmadığı koşullarda yaşadıkları ve çalıştıkları gözlemlenmiştir.

5.3 Mevsimlik işçilerin, barınma ve yaşam alanlarına ilişkin sorunların çözümü konusunda Belediye, Kaymakamlık ve ilgili İdareler nezdinde iyi niyetli bir yaklaşım gözlenmiştir. Bununla birlikte bu iyi niyetli yaklaşımların, mevcut sorunların kalıcı olarak çözümü için yeterli olmadığı tespit edilmiştir.

5.4 Mevsimlik işçilerin, çalışma ve yaşam koşullarına ilişkin sorunlara, kuşatıcı ve bütüncül bir perspektifle yaklaşılmamaktadır. Lokal, mevzi ve kısa süreli çözüm yaklaşımları ise var olan sorunların her çalışma döneminde tekerrür etmesine yol açmakta, Sarıbey köyünde olduğu gibi her çalışma döneminde mevcut sorunlara yeni baştan çözüm üretme ihtiyacı doğmaktadır. Bu tablo ise, bir toplumsal ihtiyacın çözümü konusunda, mahalli ve merkezi idare birimlerinin uyumlu hareket etmediği, yetki ve görev paylaşımı konusunda bir belirsizlik olduğu, yönetsel anlamda dağınık bir görüntü olduğu, kanaatini uyandırmıştır. Konuyla ilgili 13/07/2019 tarihinde yaptığımız ilk görüşmelerde, mevsimlik işçilerin, su ve elektrik gibi temel ihtiyaçların çok kısa bir sürede karşılanacağı beyan edilmişken, 29/07/2019 tarihinde yaptığımız görüşmelerde belirtilen temel ihtiyaçların, bir takım bürokratik gerekçelerle henüz karşılanamadığı gözlemlenmiştir.

5.5 Mevsimlik işçiler, barınma için köy girişindeki, hazine arazisi olduğu ifade edilen, dere kenarındaki bir alanı kullanmaktadırlar. Bu barınma alanı Sarıbey köyünün yanı başında bulunmasına karşın Sarıbey köyü ve civar köyler için mevsimlik işçilerin adeta bir barınma merkezi olarak kullanılmaktadır. Mevsimlik işçiler, barınak olarak ise kendi imkanları ile monte ettikleri derme çatma çadırlar kurmuşlardır. Etrafta tuvalet, banyo amacıyla kullanılan bir yapıya rastlanmamıştır. Bazı çocukların, çadırların kurulu olduğu alanın hemen yanı başındaki dereye girdikleri, yüzdükleri gözlemlenmiştir. Dere suyunun, temiz olup olmadığı, insan sağlığı açısından risk barındırıp barınmadığı, mevsimlik işçi aileleri tarafından bilinmemektedir. Mevsimlik işçiler tarafından barınma ve yaşam alanı olarak kullanılan bu bölge, mevcut haliyle insan sağlığı ve güvenliği açısından, insani yaşam standartları yönüyle elverişsizdir.

5.6 13 Temmuz 2019 tarihinde yaptığımız ilk ziyaretten sonra sağlık ekiplerinin, mevsimlik işçilerin barınma ve yaşam alanlarına gelerek sağlık taraması yaptıkları, sakinlerce de ifade edilmiştir.

5.7 Heyet olarak, mevsimlik işçilerle ilgili sorunlar konusunda, barınakların bulunduğu bölgeye gidildiğinde, doğrudan dayıbaşılarda veya dayıbaşılardan refakatinde işçiler ve bazı aile bireyleri ile görüşebilmiştir. Dayıbaşının da bulunduğu, çalışmaya gitmemiş olan çocuklarla yapılan görüşmede, bazı çocukların kendini rahat ifade ettiği, ancak bazılarının ise görüşmek istemeyip, görüşme mahallinden ayrıldıkları gözlemlenmiştir. Dayıbaşılardan, mevsimlik işçileri, Sarıbey köyüne gelmelerinden önce, hangi koşullarda barınacakları ve yaşayacakları konusunda bilgilendirmedikleri izlenimi oluşmuştur. Keza dayıbaşılardan, işçi topluluğu üzerinde standardı olmayan, hesap verilebilirlik ve şeffaflık içermeyen bir otorite kurduğu kanaati oluşmuştur.

5.8 Sarıbey köyü sakinlerinden bazıları, köyün hemen yanbaşında kalan mevsimlik işçilerin, köyün ihtiyaç duyduğu işgücünden sayıca çok fazla olduğunu, aileleriyle yaklaşık 800'ü bulan bu mevsimlik işçilerin çoğunlukla kendi köyleri (Sarıbey) dışındaki köylere çalışmaya gittiklerini, durum bu iken bu kadar kalabalık bir işçi nüfusunun, Sarıbey köyünde kalıyor olmalarının çok yönlü sorunlara yol açtığını/açabileceğini ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Temel ihtiyaçları karşılanmayan ve her gelen topluluğun çadırını kurduğu

bir alandaki bu kadar kalabalık işçi nüfusunun, potansiyel anlamda da olsa kendi içinde ve çevre ile ilişkileri hususunda bazı toplumsal sorunlara gebe olduğu tespit edilmiştir.

5.9 Çocuklarla yapılan görüşmede, çoğunluğu teşkil etmese de 10-12 yaşlarında bazı çocukların tarlalara çalışmaya götürüldüğü, günlük 8-10 saat çalışmaya tabi tutuldukları çocuklar tarafından ifade edilmiştir.

6- ÖNERİLER :

6.1 Mevsimlik işçi olarak çalışmak isteyen vatandaşların, ulaşım koşulları sıkı denetimlere tabi olmalıdır. İnsani koşullardan uzak ve tehlikeli bir şekilde yolculuk yaptırılan işçilerin bu durumları karşısında işverene de sorumluluklar yükleyen düzenlemelere gidilmelidir.

6.2 İşçilerin iâşe ve barınma koşulları insani standartlara, çalışma kurallarına ve mevzuata uygun hale getirilmelidir.

6.3 Çalışma saatleri uluslar arası sözleşmelere ve iç mevzuata uygun hale getirilmeli ve fazla çalışma karşılığı ücretin de ayrıca tahsili için gerekli denetimler yapılmalıdır.

6.4 Eğitim döneminde de devam eden mevsimlik işçilik durumunda, çocukların öğrenimine devamı için okullara kayıt ve ücretsiz servis ile nakil işlemleri düzenlenmelidir. Ayrıca tatil döneminde de çocukların gelişimine katkı sunacak kurslar Halk Eğitim Merkezleri tarafından özendirilmeli ve uygulanmalıdır.

6.5 Çocukların çalıştırılmaması için gerekli tedbirlere başvurulmalıdır.

6.6 Mevsimlik tarım işçileri sosyal güvenceye kavuşturulmalı ve mevzuatta kendilerine yönelik düzenlemeler açısından kolaylıklar ve ek güvenceler sağlanmalıdır.

6.7 Mevsimlik işçilikte, asıl düzenleyici ve kar sahibi olan “dayıbaşı” sisteminin işçinin emeğini sömüren şekliyle uygulanmasına son verilmeli, standart kuralları olmayan, şeffaflıktan ve hesap verebilirlikten uzak dayıbaşılik sistemi kaldırılmalı veya denetime elverişli yasal bir statüye kavuşturulmalıdır.

6.8 Başbakanlığın 2017/6 sayılı genelgesi dahilinde, bu rapor bağlamında Sarıbey köyünde, raporda tespit ve ifade edilen genel çerçevede ise Türkiye çapında, mevsimlik işçilerin çalıştığı tarım arazilerinde yıllara sari biçimde periyodik olarak ihtiyaç duyulan iş gücü gibi reel ve sahadan elde edilen istatistiksel veriler baz alınarak tesisleşmeye gidilmeli, Sarıbey köyü ve civarı gibi öncelik arzeden bölgelerde gerekli tesisler ivedilikle yapılmalıdır. Sarıbey köyü örneğinde de yer verdiğimiz sorun ve ihtiyaçlar dikkate alınmalı, asgari standartların belirlendiği tesisleşmeler hayata geçirilmelidir. Türkiye’de tarıma dayalı üretimde insani standartların her açıdan olduğu gibi tesisleşmede de gerçekleştirilmelidir.

6.9 Tesisleşme ile birlikte, iş gücü talepleri ile bağlantılı olarak mevsimlik işçilerin ülke içi hareketlerinin, çalışma zamanlarının, koşullarının ve bölgelerinin koordine edildiği, iller veya bölgeler bazında kurullar oluşturulmalıdır.

6.10 Türkiye Cumhuriyeti Devleti, taraf olduğu ILO sözleşmesindeki asgari şartları, mevsimlik işçiler için de sağlamalı, mevsimlik işçiler, hak ettikleri değere sahip olmalı, insanca bir yaşama ve çalışma koşullarına derhal kavuşturulmalıdır.

HAK İNİSİYATİFİ DERNEĞİ

ⁱ Yargıtay 9.H.D.12.10.2010 tarih ve 2008/35528 E.2010/28674 Karar sayılı ilamı.

ⁱⁱ Erişim tarihi:07.08.2019-<http://www.mevsimliktarimiscileri.com/>

ⁱⁱⁱ Erişim tarihi: 08.08.2019- <https://www.ilo.org/ankara/projects/child-labour/lang--tr/index.htm>

^{iv} Erişim tarihi:07.08.2019- <http://www.alomaliye.com/2017/04/19/mevsimlik-tarim-iscileri-ile-ilgili-20176-sayili-basbakanlik-genelgesi/>

^v Erişim tarihi: 08.08.2019-<https://www.manisahaberleri.com/akhisar/mevsimlik-iscilere-otel-konforunda-konaklama-tesisi-h88084.html>